

Pohjois-Norjan *Kven*-alkuiset nimet

Pohjois-Norjassa on suuri määrä *Kven*-alkuisia paikannimiä.¹ Tämän artikkelin aineistona olevat nimet löytyvät suurimmaksi osaksi Statens kartverkin verkkosivuilta osoitteesta <kart.statkart.no>. Lisäksi mukana ovat muutamat sellaiset kirjallisista lähteistä löytyvät nimet, jotka eivät ole päätyneet Statens kartverkin aineistoon.

Kartverkin aineisto koostuu nimistä, jotka löytyvät Norjan kartoista. Nimien yhteydestä löytyy myös tiedosto (”faktaark”), joka kertoo kunkin nimen virallisesta asemasta eli onko se nimilain mukaisesti päätetty, ehdotettu, hyväksytty vai hylätty. Tiedostoissa ovat mukana myös kunkin nimen hyväksytyt tai ehdotetut rinnakkaisnimet, joita voi olla samalla kielellä kaksikin, ja lisäksi vielä kahdella muulla kielellä. *Kven*-nimen tapauksessa nämä kaksi muuta kieltä saattavat olla kainu tai saame, joilla molemmilla on nimilain määrittelemä asema paikoille virallisia nimiä vahvistettaessa. (Vrt. Lov om stadnamn – <<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1990-05-18-11>>.)

Pyrin artikkelissani selvittämään, minkälaiseen nimeämiseen *Kven*-nimet perustuvat. On siis huomattava, että fokus ei ole norjan kielen sanan *kven* ’suomensukuinen’ tai suomen sanan *kainu(u)* tai näiden välisen suhteen selvittämisessä, vaan Pohjois-Norjan *Kven*-alkuisten paikannimien selittämisessä.

Nähdäkseni mahdollisia nimenselitysmalleja ovat seuraavat:

- *Kven*-nimet perustuvat muinaisnorjalaiseen sanaan *hvein ’alava, kostea maa’ (vrt. Vahtola 1980, 466–467).
- *Kven*-nimet selittyvät saamen kielen sanan *gáidnu* ’kainu, (nuotan, veneen, lautan tms.) vetoköysi, juuriköysi’ kautta (vrt. Koivulehdon 1995, 97 selitys, jonka mukaan norjan *kven* < suomen *kainu*-).
- *Kven*-nimien takana on saamen kielen substantiivi *guonná* ’vagina’ tai adjektiivi *guonna* ’virtsanhajuinen’ (vrt. Thor Fretten 1986 ja Jens Petter Nielsenin 1990, 60–61, selityksiin).
- *Kven*-nimien takana on norjan kielen sana *kvern* ’mylly’.
- *Kven*-nimien pohjana on etnonyymi *kven* ’suomensukuinen ihminen’, mikä on esimerkiksi Vilkinson (1957) ja muidenkin vanhempien tutkijoiden yleinen selitysmalli.

Tarkastelen näitä kaikkia vaihtoehtoja erikseen. Ensin esittelen nimiaineistoni.

1. Puhun tässä yksinkertaisuuden vuoksi vain *Kven*-nimistä, vaikka joukossa on myös nimiä, joiden alkua kirjoitetaan *Kvæn*; erilainen kirjoitusasu ei kerro ääntämyksen erosta.

Pohjois-Norjan *Kven*-nimet

Alla olevassa nimilistassa ovat kaikki Norgeskart-kartastosta ja lähdekirjallisuudesta löytämäni Pohjois-Norjan *Kven*- ja *Kvæn*-alkuiset nimet. Hakunimeksi olen pyrkinyt valitsemaan nimitietueen oletettavan kantanimen. Nimen perässä oleva numero viittaa levikkikartan (kartta 1) paikannusnumeroon. Norgeskartin mukaiset, viralliseen käyttöön hyväksytyt nimiasut erotan muista nimistä tai nimiasuista kirjoittamalla ne kapiteeleilla. Hakunimen jälkeen olen merkinnyt paikan laadun, sijaintikunnan, nimen rinnakkaisnimet ja muut samaan rypäeseen kuuluvat nimet ja niiden denotaatioiden laadun. Kun nimen perusosana on muu kuin nimenomaisen paikan laatua merkitsevä sana, olen antanut sen suomennoksen. Olen kirjannut tietueisiin myös kirjallisista lähteistä löytyvät tiedot.

Esitän nimet järjestyksessä länneestä itään. Läntisimmän denotaatio löytyy Pohjois-Nordlandista Fauskesta, itäisin Itä-Finmarkusta Båtsfjordista.

KVÆNFLOGET, kallio, Fauske. Vieressä vanha asutuspaikka KVÆNFLOGET ~ sa. GOARNNABÅKTE 'myllypahta'. (Levikkikartan ulkopuolella.)

KVÆNBUKTA (1), INDRE ja YTRE, merenlahtia, Torsken. Muita KVÆNGRUNNEN, matalikko, KVÆNVATNET, järvi, KVÆNSTAMMEN, harju, KVÆNAN, tunturi-alue, KVÆNDALEN, laakso, KVÆNDALSELVA, joki, KVÆNDALSVATNET, järvi, KVÆNRÆVA, rinne, no. *ræv* 'takamus'.

KVÆNAJORDEN (2), TILUS, SØRREISA. RYGH 1911, 63. Muita KVÆNAJORDSKJÆRET, kari meressä.

Kvænlia (3), tilus, Målselv. Rygh 1911, 111: "Maukstad. – – Grænden kaldes *kvæ'nlia*." No. *li* 'rinne'.

KVÆNGOA (4), kenttä, Målselv. Norjaksi *goa*-sanan merkitys ei ole tiedossa.

KVÆNHESJENE (5), suo, Paatsivuono (= Balsfjord). No. *hesje* 'haasio'.

KVÆNSTAKKMYRA (6), suo, Paatsivuono. No. *stakk* 'heinä- tms. saura'.

KVÆNHAUGEN (7), kumpu, Tromssa.

KVÆNMYRA (8), suo, Yykeä (= Lyngen). Muita KVÆNBAKKEN, mäki.

KVÆNNESET (9), mereen työntyvä niemi, Yykeä. Muita KVÆNNESEBUKTA, merenlahti, KVÆNNESESVATNET, lampi.

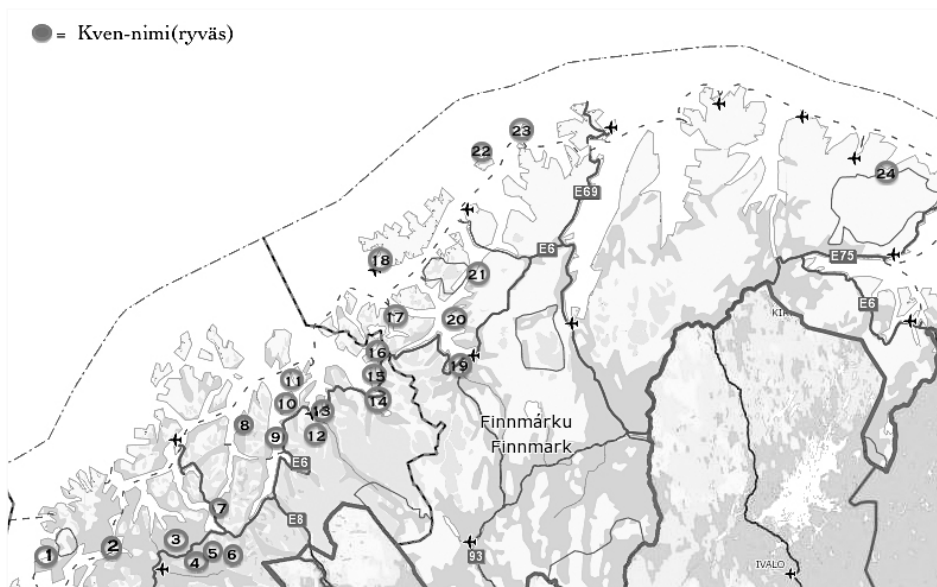
KVÆNNESET (10), mereen työntyvä niemi, Kierua (= Skjervøy). Muita KVÆNNESEBUKTA, merenlahti, KVÆNNESDALEN, laakso.

KVÆNBUKTA (11), merenlahti, Kierua.

Kvænvelven (12), tilus, Raisi (= Nordreisa). No. *elv* 'joki'. Kainuksi Porokaare(t) ~ Porokaarti (Imerslund 1993, 129). Rygh 1911, 187: "Udt. kvæ'nælva. Elvenavnet er dannet af Folkenavnet Kvæn." Hyväksytty muodossa KVERNELV 'myllyjoki'. Qvigstad 1935, 27: "Kvænvelven, rettere Kvernelven. – – Der sto før en kvern. "

KVÆNNESET (13), omakotitalo, Raisi. No. *nes* 'niemi'. Rygh 1911, 185: "Kvænnes. Udt. *kvæ'nnēs*². – Qvænneset 1723. Hvis Utd. er rigtig opgivet, kan 1ste Led neppe være Folkenavnet Kvæn. Det kan heller ikke være *kvern* f., Kvern, da der efter AK. ikke er noget Vandløb ved Gaarden."

2. Ryghin käyttämä palataalisen *n*-äänteen merkki on eri, mutta olen tässä korvannut sen nykyään käytössä olevalla *n*-merkillä.

Kartta 1. Levikkikartta. (Karttapohja: <kart.statkart.no>.)

KVÆNANGEN (14), vuono, Naavuono (= Kvænangen). Sa. návuotna, kainuksi Naavuono. Myös samanniminen kunta. Vanhimmat nimitiedot ruotsalaisista veroluetteloista 1553 Nauone fierd ja 1586 Nauono fiordh (katso Bjørklund 1985, 37). Rygh 1911, 189: ”Ældre Navneformer: [Quenanngenn 1567]. – – 1ste Led kan ikke være andet end Folkenavnet Kvænir – –.” Muita KVÆNANGSBOTN, merenlahti Naavuonon pohjassa, KVÆNANGSELVA, joki, sa. BADAJOHKA, kainuksi Naavuononjoki ~ Patajoki (omat muistiinpanot).

KVÆNBUKTA (15), merenlahti, Naavuono. Muita KVÆNBUKTNESET, niemi.

KVÆNHAUGEN (16), kukkula, Naavuono.

Kvænviken (17), tilus, Lappea (= Loppa). No. *vik* ’lahti’. Qvigstad & Olsen 1924, 94: ”Kvænviken. Udt. kvænvika.”

KVÆNKEILA (18), merenlahti, Hasvik.

KVÆNVIKA (19), iso lahti, Alattio (= Alta). Sa. ŠUOVOŠLUOKTA, kainuksi Suislahti eli Kväänviikka (omat muistiinpanot). Nimeksi ehdotettu myös Guonna-luovta. Qvigstad & Olsen 1924, 15: ”Kvænvik. Udt. *kvæ’nvika*. – Qvænvig 1744. – Lp. Šuveš-luokta (betydning ukjendt). Navnet Kvænvik kommer vel af, at en Kvæn har bosat sig der midt inde i den lappiske Bebyggelse.” Qvigstad 1938, 131: ”Šuovus- ell. Šūvuš- ell. Šūveš-luo’kta.” Lahden pohjukassa kylä KVÆNVIK ~ sa. ŠUOVOŠLUOVTA, kainuksi ehdotettu nimeä Suislahti. Protokoll 1777–1778 Qvænvig. Qvigstadin & Olsenin (1924, 16) mukaan myös tilusnimi ”Kvænvik, 1783 Qvænvig, saameksi 1778 Geisobbigobbi – –”. Muita KVÆNVIKBUKTA, merenlahti, joka Qvigstadin ja Olsenin (1924, 16) mukaan ”Kvænvikbugten. – Lp. Ladde-luokta (= Kvænbugten)”. Lisäksi tilus KVÆNVIKNES, Qvigstad & Olsen 1924, 15: ”Kvænviknes eller Skriverengen. – Qvænvigneset 1778 (tilhørte Sorenskriverembedet).” Muita KVÆNHAUGEN, kumpu, KVÆNVANNET, järvi, KVÆNVIKVANNET, järvi, jonka saamenkielinen vastine ČUVOŠJÄVRI, KVÆNVIKELVA, joki.

- KVÆNRØREN (20), merenlahti ja asuintontti, Alattio. No. *ror* 'soutu, paikka missä soudetaan kalaa'. Saameksi lahdelle ehdotettu nimeä Lássávuolli 'matalikon alusta'. Qvigstad & Olsen 1924, 86: "Kvænroren. – Qvenroren 1782. – Lp. Laddi sukkam-saddje (= Kvænenes Rorvær) –. Der drev Kvæner fra Rafsbotn i Alta i gamle Dage Seifiske. – Af Roren, best. m., en Plads, hvor man ror Fiske – –." Muita KVÆNRØRBAKKEN, mäki.
- KVÆNKLUBBEN (21), kukkula meren rannassa, Valasnuora (= Kvalsund). No. *klubb* ~ *klubba* 'ulostyöntyvä kaulallinen niemi'. Sa. GIELDDAVÁRRI. Qvigstad & Olsen 1924, 145: "Kvænviken. – Qvenklub-bukt 1781. Jf. Vergeklubben ell. Qvæneklubben 1744. – Lp. Giel'da-varre, Kvænklubben. Af Folkenavnet Kvæn." Muita KVÆNKLUBBGRUNNEN, matalikko meressä, ja KVÆNKLUBBUKTA, merenlahti, jonka nimiasuna Den norske los -kartastossa Kvernklubbukta, mutta tämä on hylätty. Lahden nimen saamenkielinen vastine on GIELDDAVÁRGOHPPI.
- KVÆNNESET (22), mereen työntyvä niemi, Mosea (= Måsøy). Qvigstad & Olsen 1924, 163: "Kvæneset. Kaldes Kvernneset. Der findes Stene, som ligner Kvernsten."
- KVÆNNESEN (23), mereen työntyvä niemi, Mosea.
- KVÆNSKORAN (24), kallio, Båtsfjord. No. *skor* 'hylly tai kapea kuru vaaran laidassa, tasanne vaaran alla'.

Seuraavaksi käsittelen *Kven*-nimien mahdollisia selitysmalleja.

Nimen selityksenä muinaisnorjan *hvein

Jouko Vahtola (1980, 466–467) on selittänyt suomen *kainu(u)*-sanueen ja *Kainu(u)*-nimet muinaisnorjalaisen appellatiivin *hvein 'alava, kostea maa' pohjalta. Samassa yhteydessä hän viittaa Pohjois-Norjan *Kven*-nimiin ja mainitsee erityisesti vuononimen *Kvænangen* ja lahdennimen *Kvenvik* Alattiosta. Nimet eivät hänen mukaansa siis perustuisi etnonyymiin *kven* vaan maastoappellatiiviin *kven.

Äänteellisin perustein Vahtolan teoriaa on kritisoinut ensin Gösta Holm (1982, 138–139) ja sittemmin muun muassa Jorma Koivulehto (1995, 96–97). Molemmat toteavat, että sana *kven* kansanryhmän nimityksenä esiintyy huomattavasti varhaisemmissa kirjallisissa lähteissä kuin mitä voi olettaa muutoksen *hv* > *kv* tapahtuneen; varhaisin lähde on Ottarin kertomus kuningas Alfredille 890-luvulla. Varhaisimmat kirjalliset merkit muutoksesta ovat 1300-luvulta. Islantilaisissa saagoissa etnonyymi esiintyy aina *kv*-alkuisena. Muutos *hv* > *kv* ei koskaan ole saavuttanut islannin kieltä, joten sananalkuista *kv*-yhtymää on pidettävä alkuperäisenä.³

Toinen seikka, jota on vaikea selittää, on diftongin *ei* monoftongiutumisen. Monoftongiutumista on tapahtunut 1600-luvulta lähtien itänorjan murteissa

3. Norjan kielen kysymyksistä olen keskustellut muinaisnorjan tuntijoiden professori Endre Mørckin ja stipendiaatti Philipp Conzettin kanssa Tromssan yliopistosta sekä Statens kartverkissä työskentelevän paikannimiasiantuntijan Aud-Kirsti Pedersenin kanssa.

aina Møre og Romsdaliin asti, muualla diftongi on säilynyt paitsi joskus pitkän konsonanttiaineksen edessä.⁴ Pohjois-Norjassa poikkeuksen muodostaa osassa Tromssan läänin sisäosia puhuttu ”dølamål”, joka on syntynyt myöhäisen itänorjalaisen kolonisaation kautta (kts. esim. Mæhlum 1997, 35–36, 41, 49). Muinaisnorjassa tällaista monoftongiutumista ei ollenkaan ole näkyvissä. Näin ollen muinaisnorjan *hvein olisi nykyisissä Pohjois-Norjan murteissa *kvein eikä *kven* /kvæ:n/.

Päädyn siihen tulokseen, että Vahtolan teoria ei selitä Pohjois-Norjan *Kven*-nimiä.

Norjan *Kven*-nimien takana saamen *Gáidnu*-nimet

Jorma Koivulehto on artikkelissaan ”Ala-Satakunnan *Kainu* ja pohjoisen *Kainuu*” (1995) selittänyt norjankielisen etnonyymin *kven* lainaksi suomen *kainu(u)*-sanasta, joka puolestaan olisi lainaa kantaskandinaavien kitaa ja aukkoa tarkoittaneesta **gainu-* tai **gainu-z-*sanasta. Selitys on ongelmallinen. Ensinnäkään ei ole löydettävissä paralleelia, missä suomen *ka* olisi substituoitu norjan sekvenssillä *kve*. Gösta Holm on lisäksi osoittanut, että etnonyyymi *kven* on muinaisnorjassa lähes aina kirjoitettu monoftongilla ja että harvat diftongilliset asut ovat myöhempiä ja perustuvat sanan väärintulkittamiseen (1982, 134). Oletetun diftongin *ei monoftongiutuminen ei siis selity tässäkin selitysmallissa.

Jos kuitenkin lähdemme siitä, että Koivulehdon selitys on oikea, voisi yhtä hyvin olla mahdollista, että ainakin osa Pohjois-Norjan *Kven*-nimistä olisi syntynyt substituution kautta saamen appellatiivista *gáidnu* ’kainu, (nuotan, veneen, lautan tms.) vetoköysi, juuriköysi’. *Kvenvik* olisi siis alun perin ollut merisaamelainen nimi *Gáinoluovta tai *Kvennes* merisaamelainen *Gáinonjårga. Olavi Korhonen on artikkelissaan ”Natur og næringar på platser med Gáino- och Kainu-namn i Sverige” (1988) käsitellyt suuren joukon Pohjois-Ruotsin tunturialueelle sijoittuvia *Gáin-* ja *Kain-*alkuisia nimiä, ja katsoo näiden perustuvan kyseiseen saamelaiseen nuottakalastustermiin. Ottamatta kantaa Korhosen selityksen paikkansapitävyyteen on helppo nähdä, että monet meren rannalla sijaitsevat Pohjois-Norjan *Kven*-alkuiset paikannimet ovat samantapaisten lahtien ja niemien nimiä kuin Korhosen esittelemän materiaalin sisäjärviin sijoittuvat *Gain*-nimet.

Mutta tässäkin selityksessä on ongelmansa. Paitsi ettei meillä taaskaan ole esitettäväksi äänteellisiä paralleeleja, yhtä vakava ongelma on se, että tällaiselle nimimallille on vaikea löytää todisteita Pohjois-Norjan rannikkoalueilta. Ainoa varma löytämäni *Gáidnu*-nimi on *Gaidno-luokta-njar’ga* Koutokeinossa (Qvigstad & Olsen 1924, 2). Mahdollisia mutta epävarmoja *Gáidnu*-nimiä saattaisivat olla *Kainoelva* ja *Kainovatnet* Naavuonossa⁵, *Gainesbakken* Yykeässä, *Gáivuotna*, vuono ja kunta Pohjois-Tromssassa, ja *Gáivuotna* Lofoteilla. Nimityypin *Gáinoluokta*, *Gáinonjårga* puuttuminen rannikkoalueen nimistä saattaa

4. Minulle henkilökohtainen tieto Aud-Kirsti Pederseniltä.

5. *Kaino*-nimi esiintyy Naavuonossa, niin kuin muullakin Pohjois-Norjassa, myös sukunimenä, ja Naavuonon *Kaino*-alkuiset nimet perustuvat mahdollisesti tähän sukunimeen.

johtua siitä, ettei nimityyppiä yksinkertaisesti ole kirjattu mihinkään lähteisiin, ja siitä, että merisaamelainen asutus suurelta osin on 1900-luvun kuluessa vaihtanut kielen norjaksi. Lisäksi monet *Kven*-paikat ovat pienten ja vähämerkityksisten paikkojen nimiä, jonkalaisista paikoista suuri osa on Norgeskartissa nimettömiä.

Mutta mahdollista on myös selittää *Gái-*, *Gai-*, *Kai*-nimet perustavaksi etnonymyihin *gáidnu(laš)* 'kainulainen, meren rannan (talonpoikainen) asukas'. Kaiken kaikkiaan, nimimallin ja substituutioparalleelin puuttuminen tekee tulkinnan *Gáidno-* > *Kven-* nimistössä erittäin epävarmaksi, lähes epätodennäköiseksi.

Kven-nimien selityksenä saamen substantiivi *guonná* tai adjektiivi *guonna*

On kaksi *Kven*-nimeä, joita on pyritty selittämään saamen kielen substantiivilla *guonná* 'vagina' tai adjektiivilla *guonna* 'virtsanhajuinen': *Kvænangen* Troms-san läänissä ja *Kvenvika* Alattiossa.

Vuonon nimi *Kvænangen* on vanhin dokumentoitu *Kven*-nimi. Vanhin merkintä on vuoden 1567 asiakirjoissa muodossa *Quenanngenn* (Rygh 1911, 189). Thor Frette on artikkelissaan "Noen synspunkter på -anger (-angen)" esittänyt, että *Kvænangen*-nimi perustuisi saamen kielen appellatiiviin *guonná* 'vagina' (1986, 86). Selityksensä hän perustaa siihen, että Qvigstad (1935, 21) luettelea Naavuonon nimien joukossa nimen *Guonne-gied'de*, jonka norjankieliseksi vastineeksi hän on merkinnyt *Indre Valan*. *Indre Valan* on pieni norjankielinen kylä vuonon länsirannalla lähellä sen suuta. Frette arvelee, että nimi *Kvænangen* olisi syntynyt substituution kautta tästä saamenkielisestä nimestä, joka siis alun perin olisi ollut *guonná*-määritteinen.

Norgeskartin mukaan *Indre Valanin* saamenkielinen nimi on *Sis-Válat*, mutta ei ole mitenkään epätavallista, että samalla paikalla on saamen kielessä kaksi erilaista nimeä, toinen porosaamelaisten käyttämä nimi ja toinen paikallisten merisaamelaisten antama.

Jens Petter Nielsen käsittelee Alattion historiassaan (1990, 59–61) erikseen paikannimen *Kvenvika* syntyä. Siinä hän esittää, että *Kvenvik*-nimen ensiosa olisi kehittynyt substituution kautta saamen kielen substantiivista *guonná* 'vagina', ja nimi olisi alkujaan **Guonnaluokta*. Tässä hän nojautuu yllä mainittuun Thor Fretten selitykseen *Kvænangenin* nimen alkuperästä.

Nielsen perustelee nimen selitystään sillä, että Kväänviikan eteläpuolella olevan *Kvenvannet*-nimisen järven saamelainen nimi on *Guonna-jávri* (1990, 61), ja viittaa tässäkin Fretten artikkeliin. Frette nimittäin esittää, että Kväänviikan kaakkoispuolella olevan *Kvenvikvannetin* saamenkielinen nimi olisi *Guonnajávri*. Frette perustanee tietonsa Qvigstadiin (1938, 131), jonka mukaan Kväänviikan eteläpuolella (tarkka paikannus puuttuu) on järvi nimeltä *Guonna-jawre*, ja vertaa nimen määriteosaa adjektiiviin "guonná, stinkende av urin". Qvigstadin ja Olsenin tilusnimien joukossa on Mattisdalenissa tilus

Gunnajavre-gadde, joka on esiintynyt samannimisenä jo vuoden 1778 asiakirjoissa (Qvigstad & Olsen 1924, 15). Lähteessä todetaan, että *Gunnajav're* kääntyy 'Askevatn', mutta mainitaan, että järveä kutsutaan nyt nimellä "Guonnajavre = Kuntevatn" (no. *aske* 'tuhka', no. *kunte* 'vagina').

Selvittääkseni asiaa olen käynyt läpi Alattion vuosien 1777–1778 maanmittausprotokollan (Protokoll 1777–1778). Kväänviikassa on tällöin asunut kolme saamelasta, joiden kotitonttien paikannuksissa lahden nimi on koko ajan kirjoitettu samalla tavalla eli *Qvenviigen*. Myös yhdellä Joensuussa eli muutama kilometrin Kväänviikasta itään asuvalla kainulaisella on ollut Kväänviikassa niittymaa, josta sanotaan "en Slaat i Quænyiigen beliggende imellem Anders Nielsen Quænyiigens Bopel og Quænyiig Elwen saaledes Elwen er paa W: og Bopelen paa Ø Side". *Qvenviigen* ja *Quænyiigen* on luettava samalla tavalla, ja kysymys on vain ortografisesta horjuvuudesta.

Mutta missä protokollan moneen kertaan mainitsema *Guonna-* tai *Gunnajávre* on sijainnut? Hyvän osviitan antaa tieto, että yhden saamelaisen talollisen *Guna Jaure gaddi* -niminen niitty "ligger paa O:Side af Gunna Jaure tet under Gormo Varri" eli 'sijaitsee Gunna Jauren itäpuolella Kurmuvaaran juuressa'. Kurmuvaara, sa. *Gorpmotvárri*, on isohko vaara-alue Kväänviikasta noin 7,5 kilometriä etelä-lounaaseen. Kyseinen järvi on sijainnut siis Kurmuvaarasta länteen. Norgeskartista löytyykin tästä kohdin *Askevannet*-niminen Mattiselvan lompolo (no. *aske* 'tuhka'). En pidä todennäköisenä, että tämä melko kaukana oleva järvi olisi ollut pohjana Kväänviikan nimelle, varsinkaan kun järvi on vesistöissä, jonka vedet eivät laske Kväänviikkaan vaan siitä länteen olevaan Kaavuonoon.

Kväänviikalle on kuitenkin myös ehdotettu, vaikka ei ainakaan vielä hyväksytty, nimeä *Guonnaluohta* saamenkieliseksi nimeksi. Nimen ehdottajan minulle antaman tiedon mukaan nimi olisi merisaamelainen eikä perustu substantiiviin *guonná* 'vagina' vaan adjektiiviin *guonna* 'virtsanhajuinen'. Kaikissa tiedossani olevissa lähteissä lahden saamenkielisenä nimenä on *Suovošluovta*, ja kun lahdella on kainunkielisenä paralleelinimenä *Suoslahti*, ja kainulaiset ovat todennäköisesti oppineet nimen merisaamelaisilta, en usko *Suovošluovta*-nimeä porosaamelaisten antamaksi nimeksi vaan pidän sitä merisaamelaisena, paikallisten ihmisten käyttämänä.

Kaikesta huolimatta on kyllä mahdollista, että ainakin joidenkin norjan *Kven*-nimien takana olisi saamen *Guonna*-alkuiset nimet. Norgeskartista olen löytänyt nimet *Guonnajávri* ja *Guonnávárri* Porsangista ja *Guonnágeadgi* Alattiosta. Merkittävää on, että saamenkielisten nimien asiantuntijan Thomas Omman minulle antaman tiedon mukaan Ruotsissa saamen kielen *guoika* 'koski' substituoituu asuun *kveik* ruotsinkielisissä nimissä. Gösta Holm (1991, 291–295) on lyhyesti arvioinut sitä mahdollisuutta, että Fretten selitys pitäisi paikkansa, ja toteaa, ettei sitäkään voi sulkea pois. Mutta suhde saattaisi olla myös toisinpäin. Esimerkiksi norjan sana *kveis* 'kaloja vaivaava mato' on Qvigstadin (1893, 183) mukaan saamen kieleen lainattu muodossa *guoisa*. Ehkä voisikin ajatella, että saamen nimi *Guonnegieddi* olisi syntynyt siten, että määriteosa *Guonne-* on substituoitu *Kvænangen*-nimen alkuosasta ja *gieddi* olisi kansanetymologinen

vastine norjan sanalle *angen* (vrt. no. *eng* ja sa. *gieddi* 'niitty, kenttä'). Valan on ensimmäinen paikka Naavuonon sisällä, mihin on tullut vakinainen norjankielinen asutus (Bjørklund 1985, 77, 87), ja sikäli sopisi, että se olisi (poro)saa-melaisille edustanut koko norjankielistä Kvænangenia.

Kven-nimien takana norjan sana *kvern* 'mylly'

Norjan nimistöissä on tavallinen nimityyppi, jonka määräiteosa palautuu sanaan *kvern* 'mylly'. Sana ääntyy yleisesti Pohjois-Norjan murteissa /'kvæ:n/, eli sanan *kven* ääntymisestä sen erottaa *n:n* retrofleksisuus.

Käsiteltävinä olevien nimien joukossa on viisi nimeä, joiden määräiteosana joissakin lähteissä esiintyy *kven*-sanana ohella *kvern*. Näitä ovat *Kvenklubbukta* Valasnuorassa, *Kvæneset* Moseassa, *Kvænelven* ja *Kvænes* Raisissa ja vielä *Kvenfloget* Fauskessa. Käsitelen tässä näistä jokaista erikseen.

Fakta-arkin tietojen mukaan Valasnuoran Kvenklubbuktan nimenä on Den norske los -kartastossa (09.01.2002) *Kvernklubbukta*. Tämä ei voi pohjautua muuhun kuin kirjoitusvirheeseen (katso alapuolelta selvitystä nimestä *Kvenklubben*).

Mosean *Kvæneset*-niemeä kutsutaan Qvigstadin ja Olsenin (1924, 163) mukaan nimellä *Kvernneset*. Siellä on lähteen informanttien mukaan kiviä, jotka muistuttavat myllynkiviä. On siis mahdollista, että nimen virallisen asun *Kvæneset* määräiteosa pohjautuu väärintulkintaan.

Raisin *Kvæneset* on esiintynyt ensimmäisen kerran jo 1723 muodossa *Qwenneset* (Rygh 1911, 185). Ryghin mukaan nimi on lausuttu /kvæ'ɲnjes/ eli siinä on palataalinen *n*. Nimi ei Ryghin mukaan ääntämyksensä takia voi perustua etnonymyihin *kven*, ilmeisesti ensitavun lyhyen vokaalin ja sitä seuraavan *n*-äänteen palataalisuuden vuoksi. Se ei hänen mukaansa kuitenkaan voi perustua myöskään sanaan *kvern*, sillä lähistöllä ei hänen informanttinsa tiedon mukaan ole mitään sopivaa puroa tai jokea, mihin mylly olisi voitu rakentaa. Rygh on tässä mahdollisesti ajatellut sanan selityksenä *kvern*-vaihtoehtoa siksi, että itänorjalaisissa murteissa sana ääntyy /'kveɲ/ eli lyhyen vokaalin ja palataalin *n*-äänteen kanssa. Tällainen ääntämys olisi ehkä selitettävissä, jos nimi-informantti olisi puhunut *dølamålia*. Ryghin kenttätöiden aikaan Kvennesin isäntänä näyttääkin olleen Raisissa syntynyt etninen norjalainen (Arkivverket, Folketelling 1910), eikä ole mahdotonta, että tämän kieli olisi ollut *dølamål*.

Raisilainen tilusnimi *Kvænelven* esiintyy ensinnäkin Ryghillä (1911, 187), jonka mukaan nimi ääntyy /kvæ'nælva/, eli siis ilman retrofleksiä. Rygh katsoo nimen perustuvan etnonymyihin *kvæn*. Qvigstadilla (1935, 27) nimi esiintyy samassa asussa *Kvænelven*, mutta kuuluu hänen mukaansa oikeammin *Kvernelven*, ja tilukselle nimen antaneessa joessa on ilmeisesti aikaisemmin ollut mylly. Nimi onkin nyt virallisesti hyväksytty asussa *Kvernelv*. Ryghin mainitsema ääntämys ilman retrofleksiä saattaa selittyä sillä, että mahdollisten kainunkielisten informanttien ääntämykseen eivät retrofleksit äänteet ole ollenkaan kuuluneet. Nimen jokea tarkoittava perusosa puhuu myös sen puolesta,

että kyseessä olisi alkuperäinen *Kvern*-nimi. Toisaalta on merkillepantavaa, että Norgeskartin tiedoston mukaan Raisissa on 17 *Mølne*- tai *Mølle*-alkuista nimeä, mutta *Kvern*-alkuisia on vain tämä yksi (no. *mølne* ~ *mølle* 'mylly'). Kainun-kielinen nimi on *Porokaare* ~ *Porokaarti*; tilus on ilmeisesti 1800-luvulla jaettu kahteen osaan, ja vuoden 1875 väestönlaskennan mukaan toista osaa on isännöinyt jutaava porosaamelainen, toista vakinaisesti asuva kainulainen (ks. myös Imerlund 1993, 129).

Jäljellä on Pohjois-Nordlandista Fausken *Kvenfloget*, joka lienee vanha nimi: Jan Dagfinn Monssen kertoo kotisivullaan julkaisemassaan artikkelissa ”Kvernfloget”, että jo 1700-luvun keskivaiheilla nimeen on liitetty klassinen vainolaistarina, jossa retkeilevät ryövärit pakottavat saamelaisen oppaakseen. Ryövärit olisivat olleet *kvener*. Artikkelissaan Monssen viittaa myös Søren Christian Sommerfeltin 1825 aikakauskirjassa Budstikken julkaisemaan artikkeliin, jossa Sommerfelt esittää nimen saaneen alkunsa paikalla olleesta myllynkiviä valmistaneesta kivenhakkaamosta. Monssen kuitenkin kallistuu kannattamaan vainolaistarinaselitystä: 1700-luvun lähde on luotettava, eli seurakunnan kirkkoherran tietoa. Kallion vieressä on vanha asutuspaikka *Kvænfloget*, jonka virallinen nimi saameksi on *Goarnnabakte* 'myllykallio'. Myös Qvigstad (1938, 224) on luettelossaan maininnut paikan nimeltä *Guor'dna-baktē*, jonka hän kääntää 'kvernberget' ja jonka norjankieliseksi karttavastineeksi hän on merkinnyt *Kvænfloget*. Olenkin taipuvainen uskomaan, että nimen määriteosana on alun perin ollut *Kvern* eikä *Kven* ja että paikka siis olisi saanut nimensä myllynkivistä. Vainolaistarina on epätodennäköinen sikäläkin, että saamelaisissa vainolaistarinoina vainolainen on *čudđi*, *ruošša* tai *gárjil*, luulajansaamelaisesta Tiitisvuonosta on tieto myös sanasta *sveanska* tässä merkityksessä (Söderholm 1996). Kainulaista tai suomalaista merkitsevää etnonyymiä ei vainolaistarinoina löydy – jollei sitten sanaa *sveanska* haluta sellaiseksi tulkita.

Kaiken kaikkiaan ongelmana on, että Norgeskartin tiedostoihin ei ole merkitty nimien ääntämystä. Oletuksena kuitenkin on, että paikalliset nimilautakunnat eivät ole ehdottaneet asuksi *Kven*- tai *Kvæn*-, jos ääntämys on ollut retrofleksinen. Mutta kirjakielisen asun ollessa *Kvern*- ei sekään kuvaa hyvin retrofleksisuutta. Mahdollista on, että myllyä tarkoittavat määriteosat joskus olisi kirjoitettu *Kven*-. Sekaantumisvaara yleisesti tunnettuun etnonyymiin *kven* on kuitenkin ilmiselvä, ja siksi pidän todennäköisempänä, että *Kvern*- ja *Kven*-nimet on pyritty kirjoitusasussakin pitämään erillään toisistaan.

Kven-nimien pohjalla etnonyymi *kven*

Tavallisinta on ollut olettaa, että Pohjois-Norjan *Kven*-alkuisten paikannimien määriteosa perustuisi etnonyymiin *kven* 'kainulainen, suomensukuinen henkilö'. Näin olettaa esimerkiksi Kustaa Vilkuna kirjassaan *Kainuu – Kvenland* (1957, 42–43). Hän menee jopa niin pitkälle, että pitää nimiä osoituksena kainulaisten keskiaikaisesta oleskelusta Pohjois-Norjassa ja erityisesti Tromssan läänissä.

Etnonyymi *kven* ~ *kvæn* onkin tunnettu norjan kielessä aina muinaisnorjan ajasta asti. Muinaisnorjan dokumenteissa se esiintyy vain monikollisena *kvenir* ~ *kvænir*, ja sillä on tarkoitettu muinaisen Kvenlandin asukkaita. Kvenland on sijainnut jossakin idässä Kölin toisella puolella. (Hegstad & Hødnebo & Simonsen 1975, s.v. *kvenir*, *Kvenland*; eri muodoista ja käyttötavoista katso esim. Julku 1986, 52–83, Holm 1982.)

Nimeä määrittäväksi ensiosaksi etnonyymi on sopinut vain silloin, kun kysymys on ollut paikasta, jossa vakinaisesti ei ole asunut kainulaisia, tai silloin, jos kainulaisia on asettunut muuten muitten ryhmien asuttamalle alueelle. Näin voimme todeta, että kainulaisten keskeisille asutusalueille *kven*-nimiä on voinut syntyä vain ennen varsinaisen kainulaisasutuksen syntyä 1700–1800-luvuilla (tästä asutuksesta katso esim. Qvigstad 1920).

Kven-nimet löytyvätkin yleensä kainulaiskylien ulkopuolelta. Ainoat varsinaisesti kainulaisasutuksen sisäpuolella olevat ovat Raisin *Kvennes* ja *Kvænelve*, molemmat tilusten nimiä. Molempia voi epäillä myös *Kvern*-nimeksi; nimeä *Kvennes* sen *Kven*-nimistä poikkeavan ääntämyksen vuoksi, ja *Kvænelve* on normaalistettukin muotoon *Kvernelv* (katso edeltä *kvern*-selityksen kohdalta). Mutta myös etnonyymiin *kven* perustuva selitys on mahdollinen: Schnitlerin (1929, 365) mukaan Raisinvuonon päävuonon rannoilla tai joki-laaksossa ei hänen selvitystensä aikana 1740-luvulla asunut yhtään norjalaista, mutta sinne oli asettunut Tornion Lapista tulleita kainulaisia. Mahdollista on, että joku ensimmäisistä Raisin kainulaisista on asettunut näihin paikkoihin, ja nimet juontavat juurensa siitä.

Kaikki muut *Kven*-nimet löytyvät varsinaisten kainulaiskylien ulkopuolelta, ja niille on luonnollista etsiä selitystä etnonyymistä *kven*. Ensin tarkastelen nimiä, joista on olemassa todisteita 1700-luvulta tai sitä ennen.

Varhaisin dokumentoitu *Kven*-nimi on vuononimi *Kvæningen* Pohjois-Tromssassa (katso yläpuolelta *guonná*-selityksen alta). Etnonyymiin *kven* perustuvana sitä on norjalaisista tutkijoista pitänyt esimerkiksi Oluf Rygh (1911, 189), samoin nimen tulkitsee Norske stedsnavn/Stadnamn (1975, 76–77) ja Norsk stadnamnleksikon (1976, s.v. *Kvæningen*). Näin nimen selitti myös jo majuri Schnitler vuonna 1743: ”Qvæningens Hoved-Fiord, hvilken siunes at have sit Navn af de Qvæner eller Torne-boere, som fra gammel Tid have søgt hid til Market.” (Schnitler 1929, 370.) Nimen jälkiosan *angen* perusteella nimeä on pidetty erittäin vanhana: **angr*-perusosaisia vuonon nimiä ei olisi syntynyt enää 800-luvun jälkeen (Norsk stadnamnleksikon 1976, s.v. *angr*). Frette on edellä mainitussa artikkelissaan (1985) pyrkinyt selittämään *Kvæningenin* ja muidenkin Pohjois-Norjan vuonojen *angen-* ~ *anger-*nimet suffiksaation kautta syntyneiksi ja pitää niitä siis nuorempina. En pidä tätä suffiksaatioteoriaa mahdolltomana.⁶ Suffiksaatio ei kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, että *Kvæningenin*-nimen alkuosana on etnonyymi *kven*. Kainulaiset ovat joka tapauksessa hyvin kauan kulkeneet alueella verottajina ja kauppiaina. Schnitler (1929, 410)

6. Myös Holm (1991) näyttäisi päätyneen tukemaan Fretten suffiksaatioteoriaa, vaikkei sitä suoraan *Kvæningenin* nimen kohdalla sanokaan (katso esim. sivut 287, 602).

kertoo 1740-luvun tilanteesta: ”Jmellem denne Reisens- og næstfølgende Qvæ-
nangens Fiorder paa den større Øe Hougøe skal i gammel Tid have staaet en
Skatte-Stue, hvoraf Rudera for nogen Tid ere seete; i hvilken Stue fortælles, de
3de Croner, Norge, Rusland og Sverrig skal have ladet oppebære Skat af Finnerne:
Andre vil sige det om Norge og Sverrig alleene.” Tämä Schnitlerin Haukøya
sijaitsee Naavuonon suulla nykyisen Kieruan kunnan alueella. Muistamme, että
norjalaisten näkökulma on mereltä vuonon sisälle päin eikä päinvastoin. Nimi
Kvænengen voisi siis perustua myös siihen, että kainulaiset veronkerääjät ovat
pitäneet asemapaikkaa vuonon suulla.

Toinen saamen *guonná*-sanan perusteella nimensä saaneeksi selitetty
nimi on Alattionvuonon pohjassa sijaitseva Kvenvika. Nimi esiintyy Schnitlerin
protokollassa vuodelta 1744 asussa *Qvænyiig*, ja hän mainitsee, että Kvään-
viikasta ”pyssynkantaman” päässä itään olevan Jiemulahden (Schnitler kirjoittaa
Gimmelluftviig) välittömässä läheisyydessä itäpuolella on *Eggskall-Bye*-nimi-
nen kenttä, missä ”Qvæn-Borgerne fra Tornestad have søgt til at handle, som
dennem er forbuden” (Schnitler 1962, 210–211). Nielsen puolestaan kertoo, että
paikallisen tradition mukaan markkinapaikka olisikin ollut Kväänviikka, ja
sinne olisivat kainulaisporvarit tuoneet tavaroitaan myytäväksi ja vaihdettavak-
si (1990, 59–60). En näe tässä ristiriitaa: olennaista on, että tällä alueella kainu-
laisilla on jo vanhastaan ollut markkinapaikka. Nimen vanhuudesta ja paikan
merkittävyydestä kertoo sekin, että samaan nimirypäeseen kuuluu suuri joukko
Kven-nimiä (katso edeltä nimiluettelosta).

Mihin siis nimet *Kvænangen* ja *Kvenvika* perustuvat? On toki mahdollis-
ta, että ne ovat lainaa saamen sanasta *guonná* tai *guonna*, mutta todennäköisim-
min ne heijastavat kainulaisten vanhaa tilapäistä oleskelua paikalla kauppiaina
ja veronkantajina.⁷

Muita jo 1700-luvun dokumenteissa esiintyviä *Kven*-nimiä ovat *Kven-
klubben* Valasnuorassa ja *Kvenroren* Alattiossa. Molemmat kuuluvat Alattion-
vuonon itärannan nimistöön. Nimi *Kvenklubben* esiintyy ensimmäisen kerran
Schnitlerillä. Hän kirjoittaa, että Vargesundin rannalla on *Varge- eller Qvæne
Klubben* -niminen kallio, missä ”Field-Finnerne om Sommeren tilholde”
(Schnitler 1962, 254). *Kvenklubbenin* rinnakkaisnimi on siis ollut *Vargeklubben*;
no. *klubb* ~ *klubba* ’ulostyöntävä kaulallinen niemi’ (katso Qvigstad & Olsen
1924, 54), *varge* ’susi; ryöväri’ (katso Heggstad & Hødnebo & Simonsen, s.v.
vargr). Saameksi kummun virallinen nimi on *Gielddavárri* (genetiivimäärittein-
nen). Qvigstad (1938, 97) on merkinnyt nimeksi *Giel'da-varre* (nominatiivimää-
ritteinen) ja hän vertaa nimen määriteosaa sanaan *giel'dá* ’keltalieko, *Lycopo-
dium complanatum*’, jota on käytetty värjäykseen. Pitäisin mahdollisena verrata
nimeä myös sanaan *giel'da* ’kirkkopitäjä’, luulajansaamelainen vastine merkit-
see myös ’lapinkylä’ (katso Qvigstad 1893, s.v. *giel'da*). Saamen sana *giel'da*
on skandinaavista alkuperää (katso esim. Álgu-diehtovuoddu, s.v. *giel'da*), ja se
voidaan asettaa muinaisnorjan sanan *gildi* yhteyteen, joka on tarkoittanut muun

7. Käsittelen tarkemmin nimiä *Kvænangen* ja *Kvenvik* pian julkaistavassa artikkelissani *Kvænangen og Kvenvik i Alta – Forklaringer og bortforklaringer av forleddet Kven ~ Kvæn*.

muassa 'kilta, yhdistys, pidot, juomaseurue' (Heggstad, Hødnebo og Simensen 1975, s.v. *gildi*). Voisi ajatella, että nimien *Kvenklubben* ~ *Vargeklubben* ~ *Gielddavárri* nimeämisperusteena on kainulaisten vanha "kiltailu" paikalle tulleiden saamelaisten kanssa, eli että paikalla olisi kerätty veroja ja pidetty niihin liittyviä kestejä. Norjalaisten – ja saamelaistenkin – näkökulmasta tämä on ollut yhdenlaista rosvoilua, mikä selittäisi rinnakkaisnimen *Vargeklubben*.

Kvenroren on pikku lahdeke sisempänä Alattionvuonon itärannalla nykyisen Alattion kunnan alueella. Nimi on dokumentoitu vuoden 1782 matrikkeliin asussa *Qvenroren* (Qvigstad & Olsen 1924, 86; *roren* ~ *roran* 'paikka jossa pyydetään kalaa', vrt. verbiin *å ro* 'soutaa'). Qvigstadin ja Olsenin mukaan nimen saamenkielinen rinnakkaisnimi on *Laddi sukkam-saddje* 'kainulaisten soutupaikka'. Siellä olisivat Alattion Rässivuonon kainulaiset käyneet pyytämässä saita. Omien selvitysteni mukaan Rässivuonossa ei vielä 1700-luvun lopulla ole ollut kainulaista asutusta (Söderholm 1988, 119–120). Tämä ei toki sulje pois sitä mahdollisuutta, että Alattionvuonon pohjan kainulaiset olisivat 1700-luvulla soutaneet siellä kalaa, ja uskonkin nimen saaneen alkunsa heistä.

Kven-nimisistä paikoista, joista en ole löytänyt dokumentteja ennen 1800-lukua, olen pyrkinyt selvittämään, onko niissä tai niiden läheisyydessä ollut myöhempää kainulaisasutusta. Lähteinäni olen käyttänyt Friisin etnologisia karttoja (1861), joihin asutuksen kieliolosuhteet on merkitty jopa perheittäin, ja Norjan Arkivverketin digitaalikannoista hakukelpoisia väestönlaskentatietoja vuosilta 1865–1910 (Arkivverket, folketelling 1865, 1875, 1885, 1900, 1910).

Suurin osa loppuista nimistä näyttääkin selvästi perustuvan siihen, että norjalaisen tai saamelaisen asutuksen keskelle on asettunut myös kainulaisperhe(itä). Naavuonon Kvitebergin *Kvenbukta*-nimestä löytyy tällaisesta epäsuora lähde jo 1740-luvulta. Schnitler (1929, 380) raportoi henkilöstä, joka on "en Qvæn, nu en Norsk Bonde, Mikkell Larsen Hvitberg i Qvænanngens Fiord". Muita asumiseen perustuvia nimiä ovat Lappeassa *Kvænviken* (vuoden 1900 väestönlaskennan mukaan paikassa asunut Benjamin Kora-niminen kainulainen) ja Jøkelfjordenin *Kvænhaugen* (Friis 1861), Kieruassa Rakkenesin *Kvenneset* (Friis 1861; vuoden 1865 väestönlaskenta) ja Kågen-saaren *Kvenbukta* (Friis 1861), Tromssassa Paatsivuonon ja Sørfjordenin välissä oleva *Kvenhaugen* (Friis 1861) ja luultavasti myös Hasvikissa *Kvenkeila*, vaikka kainulaisasutusta ei löydy dokumentoituna aivan tällä paikalla (Friis 1861). Näihin kuuluu vielä Målselvissa *Kvænlia* ja *Kvængo*, joissa molemmissa on asunut kainulaisperhe keskellä "døle"-asutusta (väestönlaskennat 1865 ja 1875), ja Sørreisan *Kvænajorden* (1910 väestönlaskenta) ja nimistä ainoa Itä-Finmarkusta löytyvä eli Båtsfjordin *Kvenskoran*, missä Friisin kartan (1861) mukaan kapean vuonon vastarannalla on norjalaisperheiden joukossa ollut yksi kainulaisperhe.

Selvä ulkoniityn nimi on Yykeässä Svendsbystä pohjoiseen oleva *Kvenmyra*, jonka lähellä on paljastavasti *Tornebakken* (väestönlaskennassa 1900 tässä Ruotsissa syntynyt "svensk"). Paatsivuonossa on sisämaassa kaksi ulkoniittyä *Kvenhesjene* ja *Kvenstakkmyra*; Friisin kartan (1861) ja vuosien 1865 ja

1875 väestönlaskentojen mukaan Paatsivuonossa on asunut paljon kainulaisia, joista monet Suomessa tai Ruotsissa syntyneitä. Varsinaisia kainulaiskyliä ei kuitenkaan ole muodostunut.

Mosean *Kvænnesen*- ja *Kvænneset*-nimisten paikkojen läheisyydestä en ole pystynyt löytämään kainulaista asutusta enkä myöskään Yykeästä lähes asu-mattomalta *Årøyalta*, jonka itärannalla on *Kvænneset*. Mosean *Kvænneset* kuulu-neekin *Kvern*-nimiin. *Kvænnesen*-nimi jää selvittämättömäksi. Yykeän *Årøyaa* vastapäätä Yykeänvuonon itärannalla puolestaan on ollut tiheä kainulaisasutus (Friis 1961), ja *Årøyan Kvænneset* on epäilemättä voinut olla kainulaisten kala-paikka. Epäilystä herättää tosin se seikka, että *Kven*-nimi on alueella huonosti erotteleva; kainulaisiahan on asunut ympäri Yykeänvuonon rantoja, vaikka ei juuri *Årøyalla*.

Omanlaisensa on Senjan saaren laaja *Kvæn*-nimiryväs Torskenin kun-nassa. Missään lähistöllä ei ole eikä tiettävästi ole ollutkaan kainulaisasutusta ja norjalaiskyliäkin ovat melko kaukana. Nimirypäeseen kuuluu paitsi kaksi *Kvænbukta*-nimistä merenlahtea, niistä kaukana merellä oleva matalikko ja lisäksi monta kohdetta sisämaassa, ja sen on siis oltava melkoisen vanha. Mitään myllyä ei paikalla sen sijainnin takia voi uskoa olleen. Selitykseksi jäänee, että kainulaiset ovat tännekin joskus kauan sitten ulottaneet retkensä. Onhan vanha historiallinen lapinkauppa-alue ulottunut Ofotenilta Varenkiin (katso esim. Qvigstad 1920, 4–5).

Fausken *Kvenfloget* on vainolaistarinasta huolimatta luontevinta selittää alkuperäiseksi *Kvern*-nimeksi (katso yläpuolelta *Kvern*-selitysten kohdalta).

Mistä *Kven*-nimet?

Suurin osa *Kven*-alkuisista nimistä näyttää syntyneen siltä pohjalta, että paikalle on asettunut asumaan joku tai joitakin kainulaisia norjalaisen tai norjalais-saamelaisen asutuksen keskelle tai että paikka on ollut kainulaisten hyödyntämä esimerkiksi niittymaana tai kalapaikkana. Nämä nimet ovat todennäköisim-min syntyneet 1700- ja 1800-luvuilla. Jotkin nimet saattavat liittyä myös kai-nulaisten varhempiin kauppa- ja verotusoikeuksiin. Näitä ovat mahdollisesti *Kvenvika* ja *Kvenklubben* Alattiossa ja *Kvænangen* Pohjois-Tromssan läänissä. Varmoina todisteina varhaisesta liikkumisesta ei näistä voi pitää yhtäkään. Muutamat nimet selittyvät uskottavimmin appellatiivin *kvern* pohjalta, vaika ääntämyksen ja ortografian horjuvuus aiheuttavat epävarmuutta. Vielä en pidä aivan mahdottomana sitäkään, että varsinkin lahtea ja niemeä tarkoittavat *Kven*-nimet olisivatkin alkujaan saamelaisten *gáidnu*-paikkoja. Varsinaisia todisteita tästä ei kuitenkaan ole. Myös substituution kautta saamen *Guonná*- tai *Guonna*-alkuisista nimistä lainaaminen on mahdollista, vaikka pidän selitystä epätodennäköisenä.

Johtopäätöksenäni on, että *Kven*-nimet voivat selittyä monella tavalla, ja niiden käyttö historiallisena todistusaineistona johtaa helposti harhaan.

Lähteet

- Arkivverket = Arkivverket – Digitalarkivet. <<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Digitalarkivet>>. (2013)
- Bjørklund, Ivar 1985: *Fjordfolket i Kvæningen. Fra samisk samfunn til norsk utkant 1550–1980*. Tromsø – Oslo – Bergen – Stavanger: Universitetsforlaget.
- Frette, Thor 1986: Noen synspunkter på -anger (-angen). – *Årsmelding 1985*. Institutt for Namnegransking. Universitetet i Oslo. 83–88.
- Friis, J. A. 1861: *Etnografisk kart over Finnmark*. <<http://www.dokpro.uio.no/friiskartene/1861/1861oversikt.html>>. (2013)
- Heggstad, Leiv & Hødnebo, Finn & Simonsen, Erik 1975: *Norrøn ordbok*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Helleland, Botolv (toim.) 1975: *Norske stedsnavn/stadnamn*. Oslo.
- Holm, Gösta 1982: Kväner, Kvänland och kainulaiset. – Karl-Hampus Dahlstedt & Åke Hansson & Siiri Sahlman-Karlsson (toim.), *Språkhistoria och språkkontakt i Finland och Nord-Skandinavien. Studier tillägnade Tryggve Sköld den 2 november 1982*. Kungl. Skytteanska Samfundets handlingar 26. Umeå. 131–144.
- Jan Dagfinn Monssen: ”Kvernfloget.” Artikkel löytyy osoitteesta <<http://janmon.priv.no>>. 2013.
- Julku, Kyösti 1986: *Kvenland – Kainuunmaa*. Oulu: Studia historica septentrionalia 11.
- Koivulehto, Jorma 1995: Ala-Satakunnan Kainu ja pohjoisen Kainuu. – *Kielen ja kulttuurin Satakunta. Juhlakirja Aimo Hakasen 60-vuotispäiväksi 1.11.1995*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 51. Turku. 71–104.
- Korhonen, Olavi 1988: Natur och näringar på platser med Gáino- och Kainu-namn i Sverige. – Kyösti Julku (toim.), *Nordkalotten i en skiftande värld – kulturer utan gränser och stater över gränser*. Studia historica septentrionalia 14: 2. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. 62–82.
- Lov om stadnamn. <<http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1990-05-18-11>>. (2013)
- Nielsen, Nils Petter 1990: *Atlas historie, bind 1. De glemte århundrene (1520–1826)*. Alta kommune.
- Norgeskart = Statens Kartverk. <kart.statkart.no>. (2013)
- Protokoll 1777–1778 = *Protokoll for Landmålareren i Finnmarken 1776–1804*. Käsi- kirjoitus. Tromsø: Statsarkivkontoret.
- Qvigstad, J. 1920: *Den kvænske indvandring til Nord-Norge*. Tromsø Museums årshefter 43, Nr. 1. Tromsø: A. S. Tromsø Stiftstidendes Boktrykkeri.
- 1935: *De lappiske stedsnavn i Troms Fylke*. Oslo: Institutt for sammenlignende kulturforskning.
- 1938: *De lappiske stedsnavn i Finnmark og Nordland Fylker*. Oslo: Institutt for sammenlignende kulturforskning.
- Qvigstad, J.K. 1893: *Nordische Lehnwörter im Lappischen*. Christiania: Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger for 1893 No 1.
- Qvigstad, J. & Olsen, Magnus 1924: *Navne paa matrikulerede jordeiendomme i Finnmarkens Amt efter offentlig foranstaltning*. Kristiania: W. C. Fabritius & Sønner A/S.
- Rygh, O. 1911: *Gaardnavne i Tromsø Amt. Oplysninger samlede til brug ved matrikelens revisjon*. Kristiania: W. C. Fabritius & Sønner A/S.

-
- Sandnes, Jørn & Stemshaug, Ola (toim.) 1976: *Norsk stadnamleksikon*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Schnitler 1929 = *Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonprotokoller 1742–1745, bind II*. Ved J. Qvigstad og K. B. Wiklund. Oslo: Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt.
- 1962 = *Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonprotokoller 1742–1745, bind I*. Ved Kristian Nissen og Ingolf Kvamen. Oslo: Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt.
- Söderholm, Eira 1987: Etniske forhold i Alta omkring 1800 belyst ved stedsnamn. – Kyösti Julku (toim.), *Nordkalotten i en skiftande värld – kulturer utan gränser och stater över gränser*. Studia historica septentrionalia 14: 2. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. 111–131.
- 1996: Sadat sotasat *tšuudit*. Uusi selitys saamen *čudđi*-sanalle. – Sirkka-Liisa Hahmo & Osmo Nikkilä (toim.), *Vieraan ymmärtäminen. Kirjoituksia kielestä ja kulttuurista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 105–119.
- Vahtola, Jouko 1980: *Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty. Nimistötieteellinen ja historiallinen tutkimus*. Studia historica septentrionalia 3. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- Vilkuna, Kustaa 1957: *Kainuu – Kvenland. Missä ja mikä?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.